

УДК 327::911.3]:94(495)(497)

Алексиос Алексеи Панагопулос*

Грчка

ИСТОРИЈА КАО ИНСТРУМЕНТ ГЕОПОЛИТИКЕ

За балканске народе а посебно за Грчку (и Атос)

Резиме

Након пада Византије, балкански народи ће потпасти под суверену административно потчињавање Турака Османлија. Пет векова биће у ропству. Захваљујући дугој историји грчко-хришћанског духа и православља, нова грчка држава постаће наследник Атоса. И поред тога што је први гувернер нове грчке државе Јоанис Каподистријас убијен, а грчка црква одсечена од матичне цркве, што је резултирало настанком Баварске државе, чији је краљ био неверан и неповерљив, грчки народ остао веран православљу. 100 година после 2. новембра 1912. године, односно тренутка када је грчка ослободилачка флота ушла у престоницу Свете Горе Кариесе, одржана је званична прослава. Политички и дипломатски циљ православне Русије погрешно је схваћен у светлу теорије

* професор, доктор правних и политичких наука Београдског државног универзитета. Доктор богословије са Државног универзитета у Источном Сарајеву, а ментор и савјетник му је био Митрополит црногорски Амфилохије. Доктор биоетике на Институту Светог Григорија Латинске Америке. Члан Међународне славистичке академије МСА. Бивши ректор црквене академије Атонада у Светој Гори (Грчка). Предавао је и на универзитетима у Србији, Грчкој и на Кипру.

међународних односа. Балкански Грци су у свом политичком размишљању увек говорили о „грчко-словенском свету“ и о братству, о конфедерацији православних народа. Политичка мисао неогрка је доказала да је главна предност православног света његова јединствена способност да изрази узвишену идеју братства, без обзира на расну припадност. Идеје новомученика цара Фераија треба да нас све васпитавају, подсећају на нашу дужност, да православни могу да стварају и стварају само заједно. Фламијатос се супротставља страним специјалним службама и у својој књизи „Глас православних и великих“, разматава методе и начине против православних, који се методички уводе против православља.

Неки савремени истраживачи на Западу не разумеју намере православних Руса у одбрани православља. Њихове присталице су напорно радиле у региону Медитерана како би по сваку цену непоправљиво поделиле православни свет и, наравно, да никада не дозволиле да Православна заједница или Конфедерација православних држава поново постану стварност.

Кључне речи: Геополитичка историја, Грчка, Балкан, Русија, православље и специјалне службе

Године 1963. грчка држава званично је прославила 1000. годишњицу Свете Горе, која је добила незванични назив „Башта Девице Марије“, „Акропољ хеленизма“, „Акропољ Ромјозина“, „Капија раја“, „Мали свет“, „Светло православља“, „Упориште Православља“, која је настајала и развијала се вековима у недрима Источног римског царства, много пре настанка модерне новогрчке државе, забележене у Лондонском протоколу од 3. фебруара 1830. године.

После пада Византије, Света Гора ће потпасти под политичко, али не и духовно потчињавање Турака Османлија.

Пет векова ће бити у ропству, да би с почетка 20. века била укључена у национално тело нове грчке државе. У почетку тек де факто око 1912. а затим и де јуре око 1923. године.

Са дугом историјом грчког хришћанског духа и православља, посебном географијом и геополитиком, и православном културом са својим изразитим етничким саставом, нова грчка држава ће наследити Атос од повлачења Турског Отоманског царства са православног Балкана. Грчка је постала једина најближа и сродна православна држава држави Атонаца. Упркос убиству првог гувернера нове грчке државе Јоаниса Каподистријаса¹, упркос чињеници да је Грчка црква одсечена од Васељенске патријаршије, упркос чињеници да су пријатељске стране силе увеле баварску власт и неповерљивог краља у нову грчку државу, грчки народ је остао веран православљу. Када се 2. новембра 1912. године напунило 100 година, тј. од дана уласка грчке флоте у престоницу Свете Горе у Кариесу, одржане су званичне прославе у којима је аутор лично учествовао и као директор Атонске академије Свете Горе – Кариес. Православна грчка војска је од Турака освајача ослободила Свету Гору, и до данас она је остала саставни део грчке територије, тако што јој је уставно признат посебан карактер (видети члан 105 грчког Устава): „она је, у складу са својим древним привилегованим статусом, самоуправни део грчке државе”.

То је такође признато на европском нивоу у Заједничкој декларацији Европске економске заједнице (ЕЕЗ) од 5.4.1977. године: „Признајући да је посебан статус Свете Горе, загарантован чланом 105 грчког Устава, оправдан духовним и

1 Јоанис Каподистријас, први гувернер нове грчке државе, кога су убили представници политичких партија и тајних служби, био је лекар и дипломата, министар спољних послова православне царске Русије, руски амбасадор у Швајцарској и онај који је створио кантонални административни систем. Његово порекло је са Крфа, где је био директор болнице, као и његов отац пре њега, студирао је медицину, право, теологију у Падови. Његова грчка породица је дошла из Истре у Словенији, па отуда и историјски назив Капо Дистра. Три земље славе његов спомен - Русија, Швајцарска и Словенија. У Грчкој сећање на њега још није проглашено државним празником, а потпуни детаљи његовог убиства нису објављени. Његова смрт је послужила за раскол и долазак на власт Немачке и Енглеске и задала је велики ударац православљу на Медитерану и на Истоку. Ср. Алексиос Панагопулос, Острог-Герцеговина-Монтенегро и Далмација, вступление: Каподистрија, Афины, 2021. См. тога же автора, Космас Фламиатос и Папулакос, Афины, 2009.

верским разлозима, Заједница осигурава да се ови разлози узму у обзир у примени и даљем развоју одредаба права Заједнице”, посебно у погледу царинских и пореских изузећа и права на Уговор о функционисању Европске уније (УФЕУ) садржи сличну одредбу: „Унија ће поштовати и неће прејудуцирати статус цркава и верских удружења или заједница у државама чланицама у складу са националним правом“ (члан 17(1)).

Нема сумње да је Света Гора одувек била православна, многи су писали у складу са својим тумачењем, укључујући Никифороса Милонакоса² да су „истомишљеници од стране руске браће покренули жестоку политичку и пропагандну кампању, као и интензивну дипломатску активност да спрече жељену унију“ са Грчком, али таква идеја није у потпуности применљива, пошто православна Русија није настојала да постигне такав политички циљ за Свету гору, која није под контролом Грчке и није укључена у њен састав.

Ову идеју православних Руса, кроз напоре језгра снажног политичког и дипломатског утицаја на Балкану и источном Медитерану, вероватно треба посматрати у светлу заштите од мрачних сила Запада, посебно оних који су покушали све да поврате контролу над православним Балканом и источним Медитераном. Сходно томе, средином 19. века постављени су темељи за формирање православне спољне политике Русије у односу на Свету Гору.

Када се Кримски рат завршио поразом Русије 1856. године, означио је почетак значајних промена унутар Русије које ће обликовати и утицати на њену спољну политику у деценијама које долазе на православном Балкану и, даље, у Грчкој и Светој Гори. Поготово када се 1917. године срушио православни царистички режим, Русија је са режимом који је дошао да га замени, створен Октобарском револуцијом са својим атеизмом, почела да води другачију политику. Данас на Светој Гори постоји двадесет суверених Светих манастира,

² См. Милонакос Никифорос Г., Гора Афон и славјане, Афины, 1960, стр. 29. Ср. Папулидис Константинос К., Гора Афон и Россия, Издање братљев Кириакидис С.А., Салоники, 2013, стр. 138-139.

који су заједнички, тј. сви монаси живе у оквиру општег имања. Њихови чланови, као монаси, су поданици Грчке и припадају православној вери.

Од 885. године, византијски цар Василије I Македонски (867-886) издао је указ по коме на овом месту могу живети само подвижници, а пастирима са својим животињама и мирјанима то је ускраћено. Године 963. н.е први Свети манастир, Агиа Лавру или Мегисти Лавру, основао је Свети Атанасије Атонски уз помоћ свог личног пријатеља цара Никифора Фоке (963-969). Године 971. н.е на заједничком састанку игумана састављена су правила живота монаха, основе монашког режима, исписана на кожи јарца, познатог као „јарац“, што је уједно и први Типик или Уредба Свете Горе, која је и данас актуелна.

У једном византијском документу 11. века помиње се авато, тј. забрана женама да прате своје мужеве пастире на испашу стоке. Пре 1046. године нове ере Атос, који се још звао „Гора“, носио је назив „Света Гора“.³ Хрисовуљом из 1313. године, цар Андроник II Палеолог одредио је избор Првог или Проприора од стране Светог Синакса и његову ратификацију од стране Васељенског Патријарха, чиме је Света Гора пребачена под духовну власт Васељенског престола.

Хришћани су коегзистирали са паганима током раних византијских година, под римским императором Јулијаном Отпадником или Великим, 360-363. пре нове ере. Монашки живот, организован на Светој Гори већ у 9. веку нове ере, био је директно повезан са Византијом, чији карактер и данас носи непромењене елементе због свог мултиетничког, транснационалног и космополитског карактера.⁴

Године 1895, један анонимни монах, како помиње професор Павлос Каролидис⁵, написао је: „Толико ствари се променило од

3 См. Папулидис, Гора Афон, стр. 17.

4 Ср. Мамалакис Иоаннис П., Святая гора (Афон) сквозь века, Компания македонских исследований, Салоники, 1971, стр. 77. Ср. Милонакос Никифорос Г., Гора Афон, стр. 23. Ср. Тахиаос Антониос - Аймилиос Н., Византия, славяне, гора Афон (обзор взаимоотношений и влияний), Университетская студия Пресс, Салоники, 2006, с. 450.

5 См. Каролидис Павлос, Реставрационная ситуация на Святой Горе, «Палингенезис», типография Иоанниса Ангелопулоса, Афины, 1896, стр. 6.

антике. Цео свет се променио, Јерусалим је нестало, Цариград је пао, Византијска држава је уништена. Али Света Гора је остала онаква каква је била пре хиљаду година.”

Балканско полуострво, укључујући и полуострво Атос, због своје географије има велики геополитички и геостратешки значај. Овај приобални регион Грчке Македоније, који се налази на чворној тачки Егејског мора, покрива морски пут између Солуна - Термаикос залив и Хелеспонта, као и западну обалу Мале Азије, али и бројна грчка острва. Његова топографија је највећим делом природно склониште од морских напада.⁶

Политички и дипломатски циљ православне Русије погрешно је схваћен у светлу теорије међународних односа у међународном систему држава, тачније у оквиру другог мултиполарног система који је настао после Бечког конгреса (1815) и кулминирао избијањем Првог светског рата 1914. године. Овај систем замењује први мултиполарни систем који је настао Вестфалским уговором (1648) и окончан Француском револуцијом (1789).

Заиста, карактерише га мали број пет „великих сила“ укључених у њега: Велика Британија, Француска, Пруска, Аустроугарска и Православно Руско Царство/Русија, позната и као „Свети савез“, коју карактерише стабилност. Током овог периода, управљање европским пословима било је резултат сталних прилагођавања у савезима „великих сила“, при чему су се границе између њих врло мало мењале. Једини војни сукоб који је укључивао више великих сила био је Кримски рат.

Православна Русија је своју спољну политику водила са позиције снаге, али појам „снаге“, ма колико он био фундаменталан за међународне односе, није⁷ такав и нема прецизну дефиницију. Моћ настоји да изазове или произведе ефекат који иначе не би наступио. Другим речима, моћ је способност утицаја као средство спровођења политике, као и способност контроле и одређивања понашања других.

6 См. Тахиаос, Византија, славјане, с. 458.

7 Ср. Коскувелис Елиас И., Введение в международные отношения, Качественные публикации, 5-е издание, Афины, 2007, стр. 239-241.

Моћ је динамичке природе, због материјалних и нематеријалних фактора. Сматра се да су географија обима, становништво као величина, квалитет, извори богатства, инфраструктура, извори енергије, средства за производњу и оружане снаге – величина, организација и опремљеност, материјални фактори моћи, сила наметања и коришћења воље које често изазива директно насиље.

Важно је подсетити да је Атос до 2. новембра 1912. године био под политичком контролом Турског Отоманског царства, а све што се дешавало до овог времена налазило се ван административне надлежности Краљевине Грчке тог времена. Од овог датума до 27. новембра 1919. године, када је потписан Нејјиски мировни споразум, Атос је де факто, али не и де јуре, под суверенитетом Грчке. Касније, 1926. године, може се сматрати да је потпуно уједињен са државном формацијом нове Грчке. Политички односи православне Русије са Отоманским царством (1856-1912) и Краљевином Грчке (1912-1917) били су неравноправни, будући да је православна Русија своју спољну политику могла да води са становишта предности снаге – престижа велике и моћне државе.⁸

Код Тукидида читамо да су Лакедемоњани гласали за рат са Атињанима јер су се плашили да ће они додатно ојачати своју моћ.⁹ Овде је православље такође утицало на руску спољну политику током посматраног периода, оно што се данас назива „верска дипломатија“ као средство „меке моћи“ за постизање политичких циљева.

Ворнер и Вокер сматрају да верско наслеђе неке земље може утицати на њену спољнополитичку оријентацију, а да би религија имала директан или индиректан утицај на спољну политику, њен узрочни утицај мора бити присутан у уверењима оних који воде спољну политику.¹⁰ Спољна политика Русије била

8 Waltz Kenneth N., Теория международной политики, ред. Константинос Колиоупулос, Quality Publications, Athens, 2011, pp. 10-31, 180-273.

9 Ср. История Пелопонесской войны Фукидида, перевод Ангелоса С. Влахоса, 10-е переиздание, Книжный магазин «Эстия», Афины, 2012, с. 76, А'88.

10 Warner Carolyn M. & Walker Stephen G., "Thinking about the Role of Religion in Foreign Policy: A Framework for Analysis", Foreign Policy Analysis (2011) 7, 114.

је у рукама цара, а личност и лична уверења цара били су од одлучујућег значаја у процесу доношења одлука и формулисања спољне политике. Аутократа, који је веровао да његов ауторитет долази од Бога, био је бранилац хришћанске вере и називао је регион хришћанског Истока Палестином, јер је симболизовао „Свету земљу“ православља и других „земаљских послова“. Али друге западне силе имале су другачије планове и циљеве за православни Балкан и хришћанско Источно Средоземље. Када је 1801. Грузијска православна црква изгубила аутокефалност да би се могла мешати у унутрашње ствари муслиманске заједнице, муслимани су схватили да би њихова сарадња са руском владом значила њихову аутономију од Грузијске православне цркве.

Када се однос према Татарима променио и они постали најлојалнији муслимански елементи Руске империје, коришћени су и за убеђивање својих сународника муслимана у Централној Азији у предности оданости Руској империји. Верска осећања у руској спољној политици у 19. веку такође су се трансформисала у „верску дипломатију“.¹¹

Према запажањима Алиције Цурановић¹², „инструментализација” религије у дипломатске и политичке сврхе има дугу и богату традицију у Русији. Од времена Петра I (1672-1725), свештенство је претворено у државне службенике, студирало је на државним универзитетима, примало државне плате и, заузврат, морало да служи православној Русији. Запад то није прихватио са разумевањем. Свештеници су се заклели на верност краљу, а верске институције су добиле посебне мисије, као што су верска мисија и асимилација освојених територија. Током СССР, држава је користила верску дипломатију, упркос чињеници да је промовисала присилни атеизам у земљи.

11 Ср. Диалла Ада, *Россия против России. Идеология и политика во второй половине XIX века*, Александрия, Афины, 2009, с. 149. См. Morgenthau Hans J., “Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace”, 5th edition, revised, Alfred A. Knopf, New York, 1978, 4. См. Warner Carolyn M. & Walker Stephen G., “Thinking about”, 119. См. Frary Lucien J., “Russian interests in 19th century Thessaloniki”, *Mediterranean Historical Review*, vol. 23, No 1, June 2008, 15-16. См. Gerd Lora, *Russian Policy in the Orthodox East: The Patriarchate of Constantinople (1878-1914)*, De Gruyter Open Books, 2015, 84.

12 См. Curanović Alicja, “Religion in Russia’s Foreign Policy”, *New Eastern Europe*, 2013, 3,31-32.

Одељење за спољне односе Московске патријаршије основано је 1946. године и допринело је развоју верске дипломатије Руске православне цркве. Верска дипломатија је коришћена за унапређење односа Москве са муслиманским земљама и промовисање „меког ислама“, и било је уобичајено да руске дипломате, Руска црква¹³ и руске муфтије добију статус „посматрача“ у Организацији исламске сарадње (ОИС).¹⁴

„Источно питање“ је одредило односе европских сила са Отоманским царством током целог 19. века. Питање Грчке и Свете Горе део је источног и балканског питања. Претварање древног места православног богослужења у поље етно-расног и политичког антагонизма између Грчке и Запада од средине 19. века до прве две деценије 20. века део је геополитичких дешавања. Термин „Источно питање“ или “Eastern Question” – “Questiond’ Orient”, почиње да се појављује у међународној дипломатији од Веронског конгреса (1822) и све до Првог светског рата биће један од најважнијих проблема европске политике.

Током прве опсаде Беча, Сулејман Величанствени се зауставио на вратима града. Деценијама касније, 1571. године, уништавањем османске флоте са „Заједничком флотом Свете коалиције“ у бици код Нафпактоса, султан ће показати Европљанима „да Турци нису непобедиви“.¹⁵ Цитат се приписује познатом шпанском писцу Мигелдеу Сервантесу Саведри који је учествовао у бици.¹⁶

Од 1699. године Карловичким миром, закљученим на територији савремене Србије, окончан је Аустро-османски рат 1683-1697, у коме су Турци Османлије поражени и приморани

13 См. Curanović Alicja, “Religion in Russia’s Foreign Policy”, *New Eastern Europe*, 2013, 3,31-32.

14 Ср. <https://russkiymir.ru>

15 См. Ласкарис Майкл Т., *Анатолијски проблем 1800-1923, том А (1800-1878)*, Эпикентро, Салоники, 2006, стр. 19. Ср. <https://www.britannica.com/event/Siege-of-Vienna-1529>. См. Маркезинис Спиридон В., *Политическая история современной Греции, том 1 (1828-1862)*, Папирос, Афины, 1968, стр. 327. Ср. <https://www.britannica.com/event/Battle-of-Lepanto>

16 См. Ласкарис Майкл Т., *Восточный вопрос*, стр. 29. См. Налтсас Христофорос А., *Македонский вопрос и советская политика*, Публикации Общества македонских исследований/ИМХА, Салоники, 1954, стр. 17-18.

на повлачење. Затим се Руско царство проширило на Азовско море. Протеривање Турака из Европе и расподелу територија које су они освојили покренуле су Аустрија и Руско царство. Излаз Русије на „топла мора“ – политика је, која историјски датира још од владавине цара Ивана IV „Грозног“ (1533-1584), постала је геополитички и геостратешки циљ под Петром Великим. Руска флота, војна или трговачка, прешла је Црно море и из мореуза Босфора и Дарданела завршила у Средоземном мору, а из Егејског мора – у источном Средоземљу.¹⁷ Као што примећује руски историчар Сергеј Гориаинов (1849-1918), „За Русију се цело озлоглашено источно питање своди на једну ствар: ко има стварну контролу над мореузом Босфор и Дарданели“.

На супротној страни биће класична британска политика наводног одржавања статуса кво на Балканском полуострву и у источномедитеранском басену, што ће довести до блокирања руског приступа Егејском мору и источном Средоземљу. Ови догађаји нису могли оставити православну Грчку без пажње.

Кримски рат 1853-1856 је такође имао утицај и на спољну политику и дипломатију Русије према православним балканским земљама. На Блиском истоку сукоб је такође подстакла англо-руска економска конкуренција. Монашка свађа, као и спор између католичких/хиспанских и православних монаха у Светој земљи, била је везана за поседовање разних Светих места и светиња, укључујући Витлејемски храм и Гроб Господњи. Римокатолици су тврдили да православни крше привилегије које је Римокатоличкој западној цркви дао султанов ферман.

Француски принц Луј Наполеон Бонапарта, чак и пре него што је проглашен за цара 1852. године, остварио је право заштите

17 См. Кавалиеракис Стефанос, «Российское проникновение на Балканы», «ТоVima», Nees Epoches, 15.7.2018. Напомена аутора овог чланка, професора Алексија Панагопулоса: Они који проучавају првомученика и светог мученика Козму Фламијата наћи ће нека погрешна тумачења православних намера о амбицијама Русије да брани Православље. Ову погрешну интерпретацију технички су раширила тајна друштва и њихови агенти на Медитерану, који су били решени да неповратно поделе православни свет како више никада не би дозволили да православна конфедерација или Заједница православних држава поново постану стварност. См. В этой связи Косма Фламиатос, Голос православных, с. 11, 12, 13, 17, 20, 27, 32, 38, 45, 63, 92, 148.

и представљања римокатолика унутар Отоманског царства (Висока капија), што је било предвиђено номинализацијом /капитулацијом 1740. године. Он је протестом апеловао на Цариград и захтевао да се заштита проглашених светиња повери католичким монасима. Православни монаси су тражили помоћ од краља у споразуму из Кучук Кајнарке.¹⁸ Односи Француске са Отоманским царством датирају од потписивања првог уговора о одређивању трговинских и поморских привилегија 1535. између Франциска I и Сулејмана Величанственог.

Пре револуције 1789. Француска је успела да одржи монопол на пријатељство са Османским Турцима од европских сила. Право заштите православних хришћана на територији Османског царства било је један од кључних дипломатских и политичких инструмената у односима Русије са Високом портом у 19. веку. Цар Николај I (1796-1855) је промовисао своју оријенталну политику, која се састојала од ни мање ни више него распарчавања и територијалне доминације Османским царством и била је усмерена на заштиту угроженог православља и побољшање положаја православних хришћана у Турској.¹⁹ Париски уговор од 30. марта 1856. године, у пракси представљало је губитак огромних предности које је Русија стекла као резултат рата, и, сходно томе, потписивање међународних докумената. Адријанопољски уговор (14. септембар 1829) донео јој је значајне економске користи, као и демилитаризацију десне обале Дунава, припајање луке Поти (данас у Грузији) на Црном мору, давање трговинских привилегија руским поданицима, слободан пролаз руских бродова кроз Босфор.

У ствари, Уговор Hünkâr İskelesi (8.7.1833) предвиђао је међусобну помоћ између Русије и Отоманског царства. Русија

18 См. Христудулидес Теодорос, Дипломатическая история трех столетий, том В (От Вены до Версаля 1815-1919), И. Сидерис, Афины, 1997, стр. 167-168.

19 См. Ласкарис Стаматис Т., Дипломатическая история Европы 1814-1914, Георгиу П. Ксенос Пресс, Афины, 1936, стр. 117-120. Ср. Герд Лора А., «Конфискация акций восточных монастырей и церквей в Молдавии и Валахии в 1860 году и роль России», Th Международная научная конференция «Обострение Святой Горы в православном мире: Метохия», Салоники 21-23.11.2014, Афонитская Гестия, Салоники, 2015, с. 284. См. Диалла Ада, Россия в отношении Балкан, стр. 45. Ср. Ласкарис Стаматис Т., Дипломатическая история Греции 1821-1914, Издательство Дем. Делagrammatika, Афины, 1947, с. 71.

је тражила од Отоманског царства да затвори Босфор за све непријатеље Русије (Енглеске, Француске) током рата, ако она то буде захтевала. Париски уговор је политички и дипломатски уздигао султана, јер је Турска могла да ужива „користи јавног права и европског споразума“. Султан се изједначио са хришћанским владарима Запада, а самим тим и са краљем. Политички значај овог члана 8 је био да неевропске државе могу бити примљене само када испуне високе цивилизацијске стандарде које су поставили Европљани.

Велике силе су се обавезале да ће поштовати и гарантовати независност и интегритет Османског царства. Интерес Русије је био да ослабљеног султана задржи на месту, а не да га замени јаким и добро организованим Египћанима. Рат Отоманског царства са египатским пашом Мехмет-Алијем (1831-1833) био је почетак кризе и руске дипломатске интервенције у корист султана Махмуда II, услед чега је велики пораз Османлија од Египћана Мехмет-Алије био избегнут. Египћани неће постати господари Константинопоља и Босфора.²⁰

Тако је Турска најавила Конгресу ферман *Hatt-ı Nümâüîni* у замену за уговорне предности великих сила и Русије, који је, између осталог, предвиђао административне реформе и који би обезбедио потпуну равноправност поданика Османског царства, без обзира на расу и веру, али треба напоменути да ферман никада није спроведен. Поред тога, у уговору нема посебног позивања на руска „права“ или „интересе“ у руским субјектима. Сам Париски уговор је својим чланом поништио право великих сила да се мешају у унутрашње турске ствари, чак и у ствари које се односе на поступање према султановим хришћанским поданицима.

Важна одредба уговора успоставила је „неутрализацију“ Црног мора, тако да приморске државе, Русија и Османско царство, нису имале право да оснивају или одржавају поморске базе на обали Црног мора, које су остале затворене за ратне

20 См. Христодулидес Теодорос, *Дипломатическая история*, стр. 179. См. Ласкарис Стаматис Т., *Дипломатическая история*, стр. 129. См. Bull Hedley, *Анархическое общество. Исследование порядка в глобальной политике*, Качество, 3-е изд., Афины, 2007, с. 62-94.

бродове свих држава. Тако би меридијанска обала Русије била остављена небрањена и била би изложена нападу од стране Отоманског царства и његових савезника.

Што се тиче мореуза Дарданели-Босфор, уговор је поновио оно што је наведено у Конвенцији из 1841. године, односно њихово затварање за ратне бродове свих сила, под условом да је Турска у стању мира. За Русију је овај уговор био понижавајући и политички и дипломатски, али и војно, јер је смањио њену моћ.

Он је истакао ћорсокак у унутрашњој и спољној политици Николаја I, а руско друштво је овај пораз схватило као националну увреду. Русија је протумачила рат и пораз који је уследио као неоспоран елемент не само одбацивања православне Русије од стране моћне Европе, већ и као елемент мржње и непријатељства. Резултати Кримског рата дали су повод и основ за јавно и гласно изражавање својих ставова.

Испоставило се да православна руска држава није у стању да испуни моралну дужност Русије према „измученим“ балканским и словенским народима и да изврши „мисију“ руске нације. Чим је способност православне Русије да интервенише у унутрашње ствари Отоманског царства „да заштити права православних хришћана“ поништена намерним Париским уговором, њена званична дипломатска и источна политика су фактички поништене. Тако је дошло до преоријентације источне политике Русије, која се сада коначно претворила у браниоца Свете земље.

Курс ка Црном мору и источном Средоземљу постао је непроменљива стратешка линија спољне политике православне Русије. Морална дужност према хришћанским народима Балкана преточена је у директну политичку рачуницу. У пракси, ово је за православни Балкан било употпуњавање и усклађивање са подацима и реалношћу руске политике, будући да Русија није престала да буде покровитељ целог православља и његов духовни чувар.

Што се тиче неохеленске спољне политике, уколико би прихватила европске политичке правце Запада, доживела би извесну непријатност, делом и због чињенице да би са

подршке свим поробљеним хришћанима прешла на подршку православним Словенима православног Балкана. Тако се новонастала грчка држава, нажалост, под политичким притиском европских сила окренула ка Западу, односно Великој Британији, Француској, Немачкој итд. али не и православној Русији. Штавише, веровало се да нова грчка држава треба да тражи и своја „историјска права“, односно „Велику идеју за Цариград“, која је пропала по цену великих жртава, пошто се подршка наводно пријатељских великих европских сила испоставила као непостојећа и одсутна. Велике европске силе су из историјског тока показале да желе да искористе нову грчку државу као подређену, контролисану и политички потчињену државу.

Са неизбежним колапсом Турског Отоманског царства и новом руском политиком, која се најпре манифестовала у Палестини као региону и територији верски важнијој од Свете Горе, у Јерусалиму је успостављена руска „Духовна мисија“. Руска спољна политика и дипломатија увидели су да схватање анционалног самосазнања у Османској империји није до краја дефинисано, за бугарски егзерхат, за римокатоличке Франке и патријархалне Грке. Тако би Света земља и Света Гора као центри православља, заједно са трећом, Цариградском патријаршијом, уколико би били пребачени под православну руску заштиту, могли да ојачају руску дипломатију на православној балканској територији.

Палестину Руси такође сматрају колевком хришћанства, а Свету Гору - главном заједницом хришћанског аскетизма. У Палестини, за разлику од Свете Горе, постоји међународно власништво и заштита светих места, док она припадају неколиким деноминацијама или нацијама, или међународним режимима као што је „Свето братство“ из Јерусалима. Али органски састав Атоса није јединствен и интегралан, већ децентрализован, о чему сведочи сваки од двадесет суверених манастира, и представља аутономну организацију која је везама моралне зависности повезана са врховном влашћу.²¹

21 См. Папангелос Иоаким Ат., «Русская политика на горе Афон в 19 веке и деятельность русских афонитов в районе Кавалы», Репринт с симпозиума «Кавала и ее регион», Кавала, 18-20.4.1977, ИМХА (189), Салоники, 1980, стр. 405-406.

Чувени руски писац Фјодор Достојевски (1821-1881) припадао је групи дубоко конзервативних људи који су Запад и европски дух сматрали деструктивним и били убеђени да је то знак неморалне и умируће цивилизације. Веровао је у универзалност православне руске културе и у то да она може окренути православни руски народ моралном препороду на примеру вере у православље. Европа је била дужна Русији, која ју је бранила и која је вековима била бастион хришћанства против разних азијских хорди, дозвољавајући и помажући Европи да се економски и културно развија. Нажалост, Европа ову чињеницу није препознала ни православној Русији, ни православном Балкану, ни Грчкој.

Балкански Грци у свом политичком размишљању увек су говорили о „грчко-словенском свету“ и о братству, о конфедерацији православних народа, насупротив далеком римокатоличком свету, признавали су дугогодишње добре односе словенског света са грчким светом, са византијском културом и православљем. Политичко размишљање неогрка доказало је да је главна заслуга православног света његова јединствена способност да изрази узвишену Идеју братства, чак и изван сваке расне припадности. Али грчки Исток је на овај или онај начин непоправљиво покварен, болестан и разложен до те мере да нема наде да се врати у славну прошлост.

Словени, који су постепено заузимали већи део Балканског полуострва, задржали су своју културу и идентитет у оквиру православља. Грчка је данас мала држава, али Грке, због свог географског положаја и свог православља, треба укључити у савремену православну конфедерацију. Православна конфедерација је данас насушна и хитна потреба и служиће само политичким и дипломатским интересима укључених држава. Првомученик неохеленске државе, професор и предавач Космас Фламијатос, у својој књизи: „Православни и велики глас, о открићу антиправославне иницијативе, о разумној помоћи, за сигурност и заједнички спас од лажне опасности и о будућем стању наших ствари”, објављеној у Атини 1849. године, признаје да је дух Запада, поводом намера православних

Руса усмерен на одбрану Православља, чак настојао да збуни православни свет, а погрешно тумачење касније додатно су погоршала тајна друштва и њихови агенти свих врста која су окруживала Медитеран и који су били одлучни да непоправљиво поделе православни свет и, наравно, никада не дозволе да Православна заједница или Конфедерација православних држава опет постане стварност.²² То је значило да православну Русију треба методично обуздавати и да нема право гласа на Медитерану и ширем Истоку. Чини се да су антихришћанске тајне снаге Запада у томе успеле и за кратко време довеле православну Русију до Богословске револуције и рушилачког атеизма, који је трајао скоро цео век.

Византијска заједница и њени односи са православним Словенима и другим народима у прошлости били су веома узорни. У оквиру Византије, „у христијанизованом и хеленизованом римском источном царству са престоницом у Цариграду“, постојало је царство, чије су границе око једанаест векова (330-1453), час прошириване, час сужаване, биле подвргаване сталним колебањима и променама. Ипак, данас је више него икада потребно обновити Православну конфедерацију, што тајне службе Запада спречавају по сваку цену.

Треба напоменути да Словени, Калабри, Латини, Амалтејци, Ибери, Јермени, Сиријци итд. успешно живе у оквиру ове Заједнице.²³ Као и народи различитог степена културног развоја, као што су Персијанци, Арапи, Бугари, германска племена, номадска племена степа, Османлије итд. Због величине своје моћи и славе, било је предодређено да постане Васељенска заједница. То је римска универзалност, дефинисана као „свака расположива земља и свако пловно море припадају Риму“, добија православни облик са појавом хришћанства и коначно се обликује усвајањем као званичне религије Византије од стране цара Теодосија I (27. фебруар 380. године).

22 Ср. в этой связи КосмасФламинату, Голос православных, с. 11, 12, 13, 17, 20, 27, 32, 38, 45, 63, 92, 148.

23 См. Гликаци-АрвелерЭлени, Почему Византия, Hellenic Letters, Афины, 2009, с. 19.

Рах Romana се претвара у Рах Dei, односно у оруђе Господње, за екуменско ширење православног хришћанства.²⁴ Стално мењање граница Византије, услед најезди и ратова са варварским народима, византијски цареви су решили на иновативан, оригиналан и ефикасан начин – појавом међународног друштва са средиштем у Византији.

Византинци су ову заједницу називали „царство“, „екумена“ или „политија“, а данас се чешће користи термин „Византијска заједница“, који је увео руски византолог Дмитриј Оболенски.²⁵ Под „Византијском заједницом“ подразумевамо стварање мрежа међународних односа, сфера утицаја нехришћанских „варварских“ малих народа из Византије. Ова „заједница“ је квази-међународно друштво чији чланови признају вођство Цариградске патријаршије у верским питањима, примат византијског цара у међународној политици тог времена, византијске традиције, сопствени правни систем и византијски утицај у уметности.

Сви независни владари ван царства били су административно потчињени византијском цару. Господар, признат за цара, био је позван да се приближи Византији, њеним обичајима, језику, религији, државним и правним нормама, уметности и култури. У овој Заједници, Грци су можда били хегемон, душа и ум царства, али други православни народи који су прешли на хришћанство нису осећали да постоји било каква дискриминација међу њима, јер су могли да живе заједно и да се слажу са Грцима без проблема дуги низ векова, иако је понекад било и негативних момената. Дакле, у то време није било покушаја оснивања засебних манастира на Светој Гори од других православних народа, на пример Јермена, Сиријаца, Влаха, Албанаца (=Грузијаца) итд. Разлог је једноставан – могли су да живе заједно и да се удобно слажу са својом браћом Грцима. Владари Парадунавских земаља су финансијски подржавали грчке манастире Атоса и никада нису захтевали

24 См. Папасотириу Хараламбос, Византијска висока стратегија 6-11 века, 4-е издание, Quality Publications, Афины, 2000, стр. 95-98.

25 См. Тахиаос Антониос-Амилиос Н., Кирилл и Мефодий Фессалоникијски: Византијско образование у славян, И. Рекос Паблшерс, Салоники, 1989, с. 49-60.

стварање сопствених манастира, управо зато што су сматрали да јачају „своје“, а не туђе манастире.

Са христијанизацијом Руса све се мења, будући да се древни народ „Рус“ истовремено шири и креће северно од Тауридског полуострва Црног мора, тј. Крима, где су грчке колоније и византијски трговачко-економски интереси тог времена постојали од антике. Династичка Русија је четири пута напала Византију: 860, 907, 941. и 944. године, а, према речима патријарха Фотија Великог, Руси су „варварски, номадски народ који смело користи оружје“, а главно је да се с њима постигне мир, уводећи их у византијску сферу утицаја.²⁶

Дуж реке Дњепар пут, који је водио „од Варјага до Грка“ (види „Несторову хронику“), коришћен је за кретање робе из Цариграда у Скандинавију. Покрштавање Руса је за Византију било средство за остваривање свог узвишеног дипломатског политичког програма, који су, по царском наређењу, предузела солунска браћа Тирило (Константин) и Методије, који су познавали словенски језик и отишли на Крим (862), који је тада био под влашћу Византије.

Само пет година касније, 867. године, патријарх Фотије је у енциклици објавио да су Руси већ крштени и стављени под духовну јурисдикцију православног епископа, а 988. године владар Кијева, древне руске државе, Владимир I Велики (973-1015), крштен је као православни у Цариграду заједно са својим поданицима.

Тако је почео однос тада још нове православне руске државе са Атосом, први Руси су почели да га посећују појединачно, а постоје директни или индиректни извори који то потврђују. Већ почетком 11. века постојао је мали руски манастир – „Палеомонастир“. Од 1198. године, када је Свети Сава, први архиепископ српски, основао српски манастир Хиландар, руски монаси заузимају треће место међу светогорским народима, после Грка и Иберијаца.

26 Ср. Крису Панагиотис К., Гора Афон, афонское государство - история, художественная жизнь, Эпопея, Афины, 1987, стр. 97-100.

После катастрофе крсташа, када је грчко књижевно образовање опадало, када су образовани и научници масовно емигрирали на Запад, посебно на универзитете северне Италије, постављајући темеље европске ренесансе, финансијска помоћ византијских краљева и аристократа је постепено престала. Као резултат тога, духовно пропадање Атоса и питање опстанка манастира довели су до тога да су били принуђени да траже помоћ од хетеродоксних владара као што су Срби, Молдавци и Власи, као и Руси. Цареви и највише руско свештенство постепено су постали добри покровитељи и помагачи Атоса. Манастир је потпуно спаљен, са изузетком куле, око 1309. године од Каталонаца, услед чега је опустео, а тек касније су у њему поново почели да живе углавном српски монаси.²⁷ Каталонци су били плаћеници и када су раскинули са Византинцима, похарали су, између осталог, Халкидики.

Владар Угарско-Влашке Влад II Тепеш (1456-1462) давао је новац и поклоне манастиру Пантелејмон, а велики кнез Иван III Васиљевич је дао дозволу игуману овог манастира да сваке четири године прикупља средства у Русији у корист манастира и истовремено је и сам пружао новчану помоћ, попут његовог наследника Василија Ивановича. У појединим манастирима грчки елемент је почео да слаби и повлачи се у други план, док су управљање манастиром преузимали и негрчки монаси, а понекад је грчки језик прелазио из обредне или свакодневне употребе, као нпр. у спору из 1483. године између два друга манастира, представник манастира Пантелејмона потписао се на словенском језику. Али 1584. године донација цара Ивана IV у износу од 1.000 рубаља манастиру Пантелејмон није нашла адресата, пошто је деценијама био напушен од монаха.²⁸

Света Гора је постала позната широким слојевима православног руског друштва после Адријанопољског мировног договора (14. септембра 1829), пошто је за Русију, после отприлике једног века, морски пут (тј. мореузи) ка источном

27 См. Пападатос Ставрос И., Славянские вторжения в Агио Ори и их политические и правовые последствия, Перепечатка из томов I и II журнала «Epirotiki Estia», Иоаннина, 1961, стр. 10.

28 См. Мамалакис Иоаннис П., Гора Афон, стр. 153-154.

Медитерану и Светој земљи је поново отворен, а ходочаснички покрет побожних православних Руса убрзо је постао широко распрострањен.

Даљњим смањењем Османског царства на православном Балкану и стварањем кнежевина Србије и Црне Горе, Краљевине Грчке, Кнежевине Румуније, праћених устанком у Босни и Херцеговини, итд. довело до јачања национализма за целокупно становништво, раније под турским јармом, које је кренуло ка независности у националним државама.

У почетку се Грчка колебала између Европе и Русије да би добила територијалне репарације, а неутралношћу, из страха од турске одмазде, заузела је другачији став. Након пада васељенске владе под адмиралом Канарисом, нова влада Кумундурса одлучила је да укључи грчку војску, која је на крају прешла границу код Адријанопоља, али влада није знала да је тада потписано примирје између Русије и Отоманског царства. време. То је био међународни договор који је директно помињао Атос, тако да Русија није била заинтересована да пружи заштиту и међународно чување својим поданицима монасима унутар Отоманског царства, званично све до 1878. године.

Берлински уговор о коначном миру био је, са грчке тачке гледишта, бољи јер је, између осталог, бугарска хегемонија сада била много мање обимна, а Тесалија и део Епира уступили су Грчкој. Али у погледу Свете Горе, дошло је до позитивног помака за Грчку, иако треба подсетити да је Грчка Македонија још увек била под потпуном отоманском окупацијом, јер је члан 62. Берлинског уговора гласио: „Монаси Свете Горе, одакле год да су дошли, задржаће своја имања и своја права и уживаће, без изузетка, пуну једнакост права и привилегија.”

Блага вест се попут муње разнела по целој монашкој држави и побудила велико одушевљење, тако да су монаси, без обзира на језик и расу, сви били у храмовима, грлећи се и певајући песме Васкрсења. „Звона дивних храмова звонила су у ваздуху својим складним звуцима, а пушке су будиле жеку кукавица, најављујући тријумфално васкрсење нације.“

Дан раније је престолонаследник, краљ Константин, послао телеграм Елефтериосу Венизелосу, у коме је указао на потребу обезбеђења трупа за заузимање Свете Горе и подизање грчке заставе, пошто су, према неким извештајима, Бугари планирали да га заузме копном. Наређење је стигло у руке адмирала Павлоса Кунтуриотиса, а истог дана у поноћ, разарач „Шторм“ је, по наређењу адмирала, искрцао војни одред од четрдесет људи у зору следећег јутра, 2. новембра, у луку Дафне Атоса. У ствари, општа радост није дуго трајала, пошто се све показало теже него што се чинило. Већина монаха сматрала је улазак грчке војске и окупационо-ослобођење као догађај који им је дао слободу. У зору 2. новембра 1912. године сазван је хитан састанак Свете Епархије у Каријесу, на коме су саопштени наведени догађаји и донете одређене одлуке, од којих је најважнија била слање делегације од троје људи Дафне да прими официра и прати га у име Свете заједнице, и одређивање комитета од шест чланова за разоружање турске војске и предају њеног наоружања у складу са одговарајућом наредбом коју је примила свита.

Од двадесетак светих манастира, једини представник који није ставио свој потпис био је представник манастира Светог Пантелејмона. Православна Русија је први пут званично изјавила Грчкој, великим силама и другим православним земљама Балкана да без свог учешћа неће донети никакву одлуку о Атосу. Знала је да су тајне енглеске компаније²⁹ превише напредовале у својој експанзији и контроли у источном Медитерану. У жељи да православље тријумфује, предложио је да шест православних држава, а то су Русија, Грчка, Србија, Бугарска, Црна Гора и Румунија, формирају у Каријесу комитет или делегацију на

29 Ср. Космас Фламиатос, глас православних и великих, в разоблачени намерений против православных, в здоровом вкладе, для безопасности и общего спасения от лежащей опасности и о будущем состоянии наших дел, в Афинах 1849 года. См. Алексиос Панагопулос, Космас Фламиатос и Папулакос, Афины 2009. Где аутор садашњице примећује да под утицајем Запада савремени научници проналазе неку врсту нетачне интерпретације, недоследно тумачећи изјаве о намерама православних руских амбиција да бране Православље. Ову погрешну интерпретацију преувеличавала су тајна друштва и њихови агенти свих врста који су кружили Медитераном и који су по сваку цену желели да непоправљиво поделе православни свет и свакако никада не дозволе да православна заједница или конфедерација православних држава постану стварност., ср. В этой связи Космас Фламиатос, Голос православных, с. 11, 12, 13, 17, 20, 27, 32, 38, 45, 63, 92, 148.

челу са Русијом, која би заменила отоманску власт и која би имала право да ступа у односе са страним државама, а Русија ће послати свог конзула на Свету Гору. Западноевропске државе не би требало да се мешају у „чисто православну организацију која је ван њихових интереса“, али изгледа да је православље било вечити непријатељ Запада, па су се побринуле да се православна конфедерација никада не формира.

Света Гора је требало да постане неутрални кондоминијум под духовном јурисдикцијом Васељенског Патријарха и грађанске или државне власти шест држава, поседујући карактеристике државе са територијом, поданицима, политичком моћи. „Атоско држављанство“ ће се сматрати местом боравка, без обзира на националност, а ходочасници ће се третирати као страни држављани.

Али догађаји су захтевали прилагођавање ових позиција и промене у овој политици. За Русију је Атос одувек био од великог значаја за источну политику, не само због свог географског положаја, већ и због тога што је привлачио срца побожних руских људи. На њега је била усмерена пажња милиона побожних Руса, па је услед тога званична државна политика Русије била принуђена да се прилагоди ономе што би се представљало као витални интерес руског народа, што би било много важније и вредније од индустрије, банке и бизниса.

Грчка војска је предузела акцију да се повуче око седамдесет јединица бугарске војске, укључујући комите из манастира Зографа. У овај манастир су дошли са дозволом Грчке у новембру-децембру били пријатељски. Први балкански рат почео је у октобру те године, а Грчка и Бугарска су биле, барем формално, савезнице. Али праве намере бугарског одреда нису се дуго чекале: покушано је заузимање дела Атоса у име Бугарске, а на манастиру је подигнута бугарска застава. Бугарска војска напустила је Свету Гору након предаје, 21.6.1913, тј. месец дана пре краја Другог балканског рата, услед њихове тесне опсаде.

Пријатељски савезник Србија и славна Црна Гора, иако су могле, нису показале интересовање, поштујући приоритет Грчке,

а Бугарска је понудила Русији да Свету Гору преда Румунији у замену за њено одрицање од претензија на Силистрију према Бугарској. Али Аустроугарска је тражила и признање свог права на Свету гору, због чињенице да су на њеној територији постојале три аутокефалне православне цркве, а то је од 1848. године била Сремско-Карловска (Карловичка) Патријаршија, Церновицка (данас Черновицка) епархије у Буковини од 1873. и Српске Архиепископије босанскохерцеговачке од 1878. чије су Цркве имале и духовне интересе и права, попут светогорских монаха.

У Лондону су истовремено одржане две конференције: прва је укључивала пет зараћених земаља у формату 4+1, односно Грчку, Србију, Црну Гору, Бугарску, познате као “les Souverains Alliés”, „Савезничке државе” и Турску. Грчку је представљао несрећни премијер Елефтериос Венизелос. Другу конференцију, којом је председавао британски министар спољних послова сер Едвард Греј, чинили су амбасадори шест великих сила у Лондону, Великој Британији, Немачкој, Аустроугарској, Француској, Италији и Русији, а позната је као „Амбасадорска конференција“. Ово је требало да би се зараћеним странама наметнули коначни услови мира. Руски предлог за Свету Гору у преговорима био је аутономија Атоса, под заштитом оних који у њој имају верске интересе, чију су „аутономну владу“ чинили представници манастира, а „правитељствујушчи савет“, који је требало да буде формиран, требало би да има на располагању полицајске снаге и обалску стражу. Васељенски патријарх остаће поглавар Атоса по духовним питањима као духовне јурисдикције у част прве стогодишњице ослобођења Атоса од османског јарма и интеграције у национално тело.³⁰

Званична грчка влада је, из политичких разлога, деловала отвореније за решење које би било од користи Русији, док су, с друге стране, Васељенска патријаршија и Света заједница реаговале много оштрије. Влах Космас, као светогорски јерођакон, говори о „неодлучности грчких влада“.

30 <http://www.amen.gr/article/agwnas-gia-tinenswmatwsi-tou-agiou-orous-stin-ellada-kai-tis-diafulaksis-tou-autodioikitou-kathestwtos-tou>.

Објава другог балканског рата од стране Бугарске и пораз Грчке, Србије и Црне Горе у њему је у пракси значио одбацивање руског предлога за заједнички суверенитет шест православних држава под руском влашћу на Светој Гори. Букурештански споразум је у односу на Турску и Грчку допуњен билатералним Атинским мировним договором који је, стицајем околности, потписан истог дана када је одлука Протокола Презвитеријанске конференције објављена у Владином листу 14. новембра 1913. године. Две земље су обновили мирне односе и обновили дипломатско-конзуларне односе.

Грчка, тек изашла из два балканска рата, чија су територијална питања у вези са интеграцијом са Северним Епиром и острвом Егејским морем још увек била нерешена, није била спремна да потврди свој суверенитет над Светом Гором, јер су ситуацију погоршавале тешкоће повезане са остваривање својих суверених права у земљи. Грчка се нашла у сложеном политичком, дипломатском и војном пејзажу на Балкану, будући да је повећање њене територије на рачун суседних држава вршено само правно, али ни Бугарска, а ни Турска није прихватила политичке промене граница на своју штету. Заиста, било је и других нерешених разграничења са Турском око острва на Егејском мору, што је зависило од става Грчке према другим сличним питањима, као што је одустајање од северног континента. Грчка је онда морала да одмери своје опције, размотри своје предности и одреди приоритете својих потреба.

Бољшевичка влада је, у складу са својом идеологијом и под теретом других хитних политичких приоритета, на крају напустила православни политички интерес у Светој Гори, а онда је коначно укључила Атос у национално тело Грчке кроз међународне уговоре и уставне одредбе и учврстила његов политички и административни статус. Ови историјски догађаји су се већ десили, историја се не мења, само су жеље дате као реалност, међутим, историја православног балканског региона поставља питања која захтевају озбиљно промишљање, као што су: Како би се ток грчке територијалне интеграције развијао од 1912. па надаље да је Русија коначно остварила свој политички циљ, односно губитак контроле над Атосом,

уступивши га Грчкој? Које би данас биле северне границе Грчке да Атос није укључен у њену територију? Колико би данас био јак политички утицај Русије у региону Балкана, у ком би био облику? Какав би био однос хеленизма према балканском словенском елементу? У којој мери је Русија изгубила интересовање за Атос, пошто је прошло скоро сто година од успостављања грчког политичког суверенитета на њему? Каква би била судбина православног света да су тада били постављени темељи нове православне конфедерације? Какав би био савремени развој да су православне државе од тада и 100 година до данас биле у братској и политичкој заједници? Зар се глобална геополитичка сцена не би пробудила буђењем православне конфедерације?

Релативно недавно, у септембру 2018. године, бивши руски премијер Сергеј Степашин рекао је немачком часопису *Spiegel* да Грчка уопште не треба да учествује у управљању Светом Гором, Атос не би требало да буде њена брига, то би у суштини требало да буде независан простор, попут Ватикана. Истовремено, оснивач „Дијалога култура“ Владимир Јакуњин је у интервјуу, говорећи о горе наведеном, приметио да то не одражава званичан став његове земље и да Русија увек подржава аутономни статус у манастирском региону, у оквирима грчке државе и Цркве. Председник Путин је неколико пута званично посетио земљу (2005, 2016), али изјава професора Александра Дугина, који одржава блиске контакте са Кремљом и руским председником, каже: „Ако желите да разумете православни свет како га ми видимо, разумевање важности Атоса је тачка одакле треба да почнете.“ Можда ће време дати коначне и конкретне одговоре на ова питања. Завршавајући ову студију, ограничавамо се на закључак да дух православне конфедерације мора поново превладати на православном Балкану. Данас, више него икада, ова православна конфедерација је потребна, упркос свим разликама које можемо имати. Идеје новомученика за слободу од отоманског јарма књижевног имена Рига од Фере, који је имао 35 година и живио у својој улици у Београду, и његов мото свако јутро видим: ко слободно сакупља, тај добро сакупља, он мора заувек све нас да васпитава и подсећа на нашу дужност о томе да православни могу да стварају и стварају само заједно.

У доба баварске доминације и у оквирима неохеленске државе, борили су се против православља како би се оно довело у духовно ропство. После политичког убиства гувернера Јоаниса Каподистријаса, иностране и стране тајне службе преузеле су власт. Чинило се да је унутар Грчке дошло до сукоба између русофила и англофила, сваки покушавајући да води сопствену унутрашњу политику, неки су сматрали да грчке интересе треба окренути ка Западу. Фламијатос се супротставља страним обавештајним службама, а у својој књизи „Глас православца и спудијана је висок“ он разматава методе и средства борбе против православних, пљачке православље, даје здраве савете ради безбедности и заједничког спасења и представља будуће стање ствари за наше добро. Погрешно тумачење тог времена, од стране неких савремених прозападних научника који не разумеју намере православних Руса у одбрани православља, преувеличавала су тајна друштва Запада и њихове присталице, који су кружили Медитераном и желели, по коју цену, да заувек поделе православни свет и никада не дозволе да православна заједница или конфедерација православних држава постану стварност, како је о томе сањао научник и мученик Козма Фламијатос.

С руског превела Татјана Вучинић-Маљевић

Alexios Alexei Panagopoulos

**HISTORY AS AN INSTRUMENT OF
GEOPOLITICS**

Summary

After the fall of Byzantium, the Balkan peoples would fall under the sovereign administrative subordination of the Ottoman Turks. For five centuries they would be enslaved. Due to the long

history of the Greek-Christian spirit and Orthodoxy, the new Greek state would also succeed Athos. Although the first governor of the new Greek state, Ioannis Kapodistrias, was assassinated, and although the Greek church was cut off from the mother church, resulting in a Bavarian state with a king who was infidel and untrustworthy, the Greek people remained faithful to Orthodoxy. After the centenary of the 2nd November 1912, i.e. when the Greek liberation fleet entered the capital city of Mount Athos, official celebrations were held. The political and diplomatic aim of Orthodox Russia was misunderstood in the light of the theory of international relations. The Balkan Greeks, in their political thinking, had always spoken of a "Greek-Slavic world" and the brotherhood, of the confederation of the Orthodox peoples. The political thought of the Neo-Greeks proved that the basic virtue of the Orthodox world is its unique ability to express the high Idea of Fraternity, beyond all racial affiliation. The ideas of the New Martyr King Ferraios should educate us all and remind us of our duty, that the Orthodox can and do work together. Flamiatos speaks out against foreign secret services and in his book *The Voice of the Orthodox and the Great* develops methods and techniques against the Orthodox and the methodical imposition against Orthodoxy. Some modern Hesperian researchers do not understand the intentions of the Orthodox Russians to protect Orthodoxy. Their agents were circling over the Mediterranean to bring an irreparable rift into the Orthodox world at all costs and certainly never allow the Orthodox Commonwealth or Confederation of Orthodox States to become a reality again, says Flamiatos.

Key words: Geopolitical history, Greece, the Balkans, Russia, Orthodoxy and the security services

ЛИТЕРАТУРА

Гликаци-Арвелер Элени, Почему Византия, *EllinikaGrahмματα*, Афины, 2009.

Диалла Ада, Россия в отношении Балкан. Идеология и политика во второй половине 19 века, Александрия, Афины, 2009.

История Пелопоннесской войны Фукидида, под ред. Ангелоса С. Влахоса, 10-е переиздание, книжный магазин "Эстия", Афины, 2012, с. 76, А'88.

Каваллиеракис Стефанос, "Российское проникновение на Балканы", "ToVima", NeesEpoches, 15.7.2018.

Каролидис Павлос, Восстановленная ситуация на Святой Горе, типография "Палингенезия" Иоанниса Ангелопулоса, Афины, 1896.

Копсидис Гавриил, "Влияние религиозного фактора на формирование внешних отношений", Конференция Университета Македонии-ПАМАК, "Дипломатия в 21 веке", Салоники 23-24.5.2013, ред. ПАМАК, Салоники, 2014, с. 117-118.

Коскувелис Элиас И., Введение в международные отношения, Качественные публикации, 5-е издание, Афины, 2007.

Ласкарис Майкл Т., Анатолийский вопрос 1800-1923, том А (1800-1878), Эпикентро, Салоники, 2006.

Ласкарис Стаматис Т., Дипломатическая история Европы 1814-1914, Георгиу П. Ксенос Пресс, Афины, 1936.

Ласкарис Стаматис Т., Дипломатическая история Греции 1821-1914, Издательство Дем. Афины, Афины, 1947.

Мамалакис Иоаннис П., Святая гора (Афон) сквозь зоны, Общество македонских исследований, Салоники, 1971.

Маркезинис Спиридон В., Политическая история современной Греции, том 1 (1828-1862), Папирос, Афины, 1968.

Милонакос Никифорос Г., Гора Афон и славяне, Афины, 1960.

Налтсас Христофорос А., Македонский вопрос и советская политика, Публикации Общества македонских исследований/ИМХА, Салоники, 1954.

Panagopoulos Alexios, Kosmas Flamiatos and Papoulakos, Афины, 2009.

Папагелос Иоаким Ат., "Русская политика на горе Афон в 19 веке и деятельность русских афонитов в районе Кавалы", Репринт с симпозиума "Кавала и ее регион", Кавала, 18-20.4.1977, ИМХА (189), Салоники, 1980, стр. 405-406.

Пападатос Ставрос И., Славянские проникновения в Агио Ори и их политические и правовые последствия, Репринт из томов I и II журнала "EpirotikiEstia", Иоаннина, 1961.

Папасотириу Хараламбос, Византийская высокая стратегия 6-11 века, 4-е издание, QualityPublications, Афины, 2000.

Папулидис Константинос К., Гора Афон и Россия, Издательство братьев Кириакидис С.А., Салоники, 2013.

Тахиаос Антониос-Амилиос Н., Византия, славяне, гора Афон, Университетская студия Пресс, Салоники, 2006.

Тахиаос Антониос-Аимилиос Н., Кирилл и Мефодий Фессалоникийские: Византийское образование у славян, И. Рекос Паблишерс, Салоники, 1989.

Фламиату Космас, Голос православных и спудеи, в обличении агрессии против православных, за здоровый вклад, за безопасность и общее спасение от лежащей опасности, и за будущее состояние наших дел, в Афинах, 1849 год.

Кристу Панагиотис К., Гора Афон.

Христодулидес Теодорос, Дипломатическая история трех столетий, том В (От Вены до Версаля 1815-1919), И. Сидерис, Афины, 1997.Прβλ. <https://www.britannica.com/event/Siege-of-Vienna-1529>.

Прβλ. <https://www.britannica.com/event/Battle-of-Lepanto>.

Аутори на страним језицима

Булл Хедли (BullHedley), "Анархическое общество". Исследование порядка в мировой политике, Качество, 3-е изд., Афины, 2007.

Curanović Alicja, “Religion in Russia’s Foreign Policy”, New Eastern Europe, 2013.

Gerd Lora, Russian Policy in the Orthodox East: The Patriarchate of Constantinople (1878-1914), De Gruyter Open Books, 2015.

Gerd Lora A. (Герд Лора), Политика России на православном Востоке: Константинопольский патриархат (1878-1914), De Gruyter Open Books, 2015.

Герд Лора А., "Конфискация акций восточных монастырей и церквей в Молдавии и Валахии в 1860 году и роль России", Th Международная научная конференция "Обострение Святой Горы в православном мире: Метохия", Салоники 21-23.11.2014, Афонитская Гестия, Салоники, 2015.

Keohane Robert O. & Nye Joseph S. Jr., Power and Interdependence, 4th edition, Longman Classics in Political Science, 2012, pp. 7-8.

Lucien J., “Russian interests in 19th century Thessaloniki”, Mediterranean Historical Review, vol. 23, No 1, June 2008, с. 15-16.

Morgenthau Hans J., “Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace”, 5th edition, revised, Alfred A. Knopf, New York, 1978.

Nye Joseph S. Jr., “Soft Power”, Foreign Policy, No 80, 1990, с. 153-170.

Waltz Kenneth N. (Уолтц Кеннет Н.), Теория международной политики, под ред. Константиноса Колиопулоса, Quality Publications, Афины, 2011.

Warner Carolyn M. & Walker Stephen G., “Thinking about the Role of Religion in Foreign Policy: A Framework for Analysis”, Foreign Policy Analysis (2011) 7, с. 114.

Warner Carolyn M. & Walker Stephen G., “Thinking about”, с. 119.